

Dit betreft een artikel onder voorbehouden rechten op basis van de licentie Creative Commons *Auteurschap – Geen commercieel gebruik – Geen wijziging - 2.0 België (CC BY-NC-ND 2.0)*.

U mag:

- * dit artikel kopiëren, verspreiden en openbaar maken

Onder de volgende voorwaarden:

* **Auteurschap** — U moet de naam van de originele auteur vermelden op de wijze aangeduid door de auteur van het werk of door de rechthebbende die u de toestemming geeft (maar niet op een wijze die suggereert dat ze u steunen of het gebruik van de creatie goedkeuren).

* **Geen commercieel gebruik** — U mag deze creatie niet aanwenden voor commerciële doeleinden.

* **Geen wijziging** — U mag deze creatie niet wijzigen, veranderen of aanpassen.

Voor aanvragen tot verspreiding die niet onder deze voorwaarden vallen moet u mailen naar ajacquet@cdcs-cmdc.be

BICO-Info

De onbekwaamheidstelsels ter sprake in de Kamer : de sector van de geestelijke gezondheidszorg reageert !

December 2009

Auteur: Amélie Jacquet

Uitgever : asbl cdcs-cmdc vzw

Het Burgerlijk Wetboek telt momenteel verschillende stelsels ter bescherming van mensen die op een bepaald ogenblik in hun leven niet in staat zijn autonoom voor zichzelf te beslissen. Deze regelingen bieden bescherming in o.a. volgende gevallen:

- niet-ontvoogde minderjarigen
- ontvoogde minderjarigen
- meerderjarigen die door de rechtbank van eerste aanleg onbekwaam verklaard worden ten gevolge van een staat van dementie
- verkwisters en zwakzinnigen: mensen met een lichte mentale handicap die bijstand krijgen van een gerechtelijk raadsman voor het beheer van hun kapitaal
- mensen met een aangeboren zware mentale handicap kunnen onder verlengde minderjarigheid geplaatst worden en blijven als meerderjarigen onder de voogdij van hun ouders of voogd
- meerderjarigen die ten gevolge van een fysieke of geestelijke onbekwaamheid door de vrederechter tijdelijk onbekwaam verklaard zijn om hun goederen te beheren. Zij worden

daarom bijgestaan door een voorlopig bewindvoerder

•

In juli 2008 deed de Kamer van Volksvertegenwoordigers twee voorstellen, de wet Gouty-Smeys (CD&V, Open VLD, PS, MR, CdH) enerzijds en de wet Gerkens-Vanhecke (Groen! – Ecolo) anderzijds. Deze wetsvoorstellen beogen de harmonisering en wijziging van de verschillende statuten van onbekwaamheid zowel voor het beoefenen van de fundamentele rechten van de persoon als voor het beheer van de goederen.

Het eerste voorstel stuitte bij verschillende actoren van het werkveld op groot protest, met name in de sector van de geestelijke gezondheidszorg.

Op vraag van zijn raad van bestuur richtte het Overlegplatform Geestelijke Gezondheidszorg Gebied Brussel-Hoofdstad (OPGG) een werkgroep op als reactie tegen deze wetsvoorstellen. Deze werkgroep verzamelt zowel een aantal cruciale actoren van het werkveld rond de tafel als andere betrokken personen zoals advocaten en voorlopige bewindvoerders. De werkgroep won ook het advies in van een parketmagistraat en van een vrederechter. De deelnemers besloten samen principieelstandpunten te formuleren, gebundeld in een principeverklaring die voorgelegd werd aan parlementairen die bijzonder actief zijn op dit gebied.

Michèle Roland, voorzitter van deze werkgroep en tevens werkzaam als adjunct algemeen directeur in het Centre Hospitalier Jean Titeca, beantwoordde samen met Ruben Vanhaverbeke en Youri Caels (OPGG) onze vragen over de principeverklaring.

Was het middenveld vragende partij voor een harmonisering, van wie kwam het initiatief om de wet te wijzigen?

We weten niet of er een reële vraag vanuit de sector van de handicap of de geestelijke gezondheid was om de bestaande wet te wijzigen, maar de politieke wil was er zeker. Het is de gelegenheid om bepaalde regelingen te verbeteren door onder andere bepaalde punten beter af te bakenen en de hiaten in de wet op te vullen.

De voorstellen tot wijziging van de wet inzake het voorlopig bewind en de onbekwaamheidstelsels veroorzaakten heftige reacties. Had u toch verkozen dat de bestaande wet behouden zou blijven?

Wat het voorlopig bewind betreft, kan men stellen dat de wet zeker goed geschreven is, maar dat de toepassing ervan voor verbetering vatbaar is. In se kan een wetswijziging daar weinig aan veranderen zij het dat de rol van de verschillende betrokkenen beter kan afgebakend worden.

Bovendien laat de huidige wet een te grote manoeuvreerruimte toe en hangt er bijgevolg te veel af van de ethiek van de vrederechter en de middelen waarover hij beschikt.

Ook de bewindvoerder krijgt veel macht en verantwoordelijkheid maar wordt relatief weinig gecontroleerd of indien nodig gestraft. De wet met betrekking tot het voorlopig bewind vereist op zich geen grondige wijziging. Wel hopen we op een beter beheer van het menselijke en relationele aspect, op een bindend wettelijk kader. Zo zou iedere bewindvoerder de wettelijke verplichting hebben zijn cliënt volledig op de hoogte te houden van de stand van zaken..

Welke punten van het wetsvoorstel vond u onaanvaardbaar? Had u liever geen harmonisering van de verschillende onbekwaamheidstelsels?

Toch wel, die harmonisering is een goede zaak, er mag geen onderscheid gemaakt worden tussen de procedure voor de bescherming van een geesteszieke of een mentaal gehandicapte of andere. Dat kan een stigmatiserend effect hebben, hun rechten zijn dezelfde.

De reactie vanuit de sector van de geestelijke gezondheidszorg richt zich op welbepaalde punten.

Over het voorlopig bewind

Het eerste heikel punt is de niet-differentiatie tussen ‘bewindvoering van goederen’ en wat de ongelukkige benaming ‘bewindvoering van de persoon’ draagt. De werkgroep heeft daar twee bedenkingen bij. Ten eerste moet een gescheiden procedure voorzien worden voor beide beschermingsstelsels om elke automatisme te vermijden. Ten tweede moeten beide functies idealiter door twee verschillende personen uitgeoefend worden om de tegenstelling in het debat te bevorderen. Bovendien moet de bekwaamheid van de beschermde persoon meer belicht worden, hij moet als volwaardig persoon moet betrokken worden bij de procedures.

Infantiliserende connotatie

In de wetsvoorstellen is er geen onderscheid tussen de beschermingsstelsels voor meerderjarigen en voor minderjarigen. De meerderjarige kan in deze context gelijkgesteld worden met een kind jonger dan 15 jaar, terwijl in principe de bekwaamheid van de beschermde persoon het uitgangspunt is. Ook het begrip voogdij is onaanvaardbaar want berust op de onbekwaamheid. De voogdij is een zeer zware procedure waarvoor herziening zeer moeilijk toepasbaar is. In tegenstelling tot de geestelijk gehandicapten kan de toestand van geesteszieken in veel gevallen evolueren. Hiermee wordt in de huidige wetsvoorstellen geenszins rekening gehouden. Bovendien zijn de noties voogd/pupil achterhaald en niet bevorderend voor de empowerment van de persoon.

Voorts is de benaming ‘bewindvoerder van de persoon’ in se problematisch, de persoon wordt impliciet herleid tot een ding. Kortom de voorstellen lijken de recente internationale aanbevelingen die ijveren voor de erkenning van een grotere autonomie van kwetsbare personen, teniet te willen doen. De werkgroep begrijpt dat sommige gevallen zulke maatregelen noodzaken, maar verkiest dat er spaarzamer mee wordt omgesprongen.

Vertrouwenspersoon

De werkgroep betreurt dat de vertrouwenspersoon helemaal niet vermeld wordt in het voorstel dhr. Goutry, wat vrij verwonderlijk is daar hij degene is die dit begrip in 2003 heeft ingevoerd. De functie van de vertrouwenspersoon moet versterkt worden en eveneens duidelijker omlijnd worden, met name wat zijn bezoldiging betreft. De vertrouwenspersoon, gekozen door de kwetsbare persoon zelf, vaak een verwant of iemand uit de nabije omgeving van de geesteszieke, kan het contact tussen de betrokken persoon en de bewindvoerder bevorderen en heeft bovendien vaak een geruststellende uitwerking.

Daar de vertrouwenspersoon geen financieel voordeel haalt uit zijn rol is deze persoon een objectieve waarnemer die eventuele misbruiken of wanpraktijken kan melden.

In de principeverklaring dringt u aan op de evaluatie van de graad van kwetsbaarheid. Hoe verloopt deze nu en wat kan er verbeterd worden?

Momenteel is er geen wettelijk afgebakende procedure en verschilt de kwaliteit van de evaluatie naargelang de arts. Sommige artsen schrijven een omstandig dossier na een diepgaand onderzoek, andere menen dat enkele regels volstaan. Onze werkgroep pleit voor een pluridisciplinaire benadering van de evaluatie die tevens wetenschappelijk onderbouwd moet zijn. Er moet uiteraard steeds een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de bekwaamheid om de goederen te beheren en om zijn persoonlijke rechten uit te oefenen. Het lijkt ons onontbeerlijk objectieve indicatoren vast te leggen, bovendien moeten de deskundigen die de evaluatie opstellen de draagwijdte van hun advies kennen.

Er wordt in het document opvallend veel gehamerd op de participatie van de kwetsbare persoon. In hoeverre is die betrokkenheid mogelijk?

De geestelijke gezondheidssector ijvert inderdaad steeds meer voor het behoud en de ontwikkeling van de autonomie van de kwetsbare persoon, ongeacht of deze bijgestaan wordt door een

vertegenwoordiger of een voorlopig bewindvoerder. De kwetsbare persoon moet zoveel mogelijk betrokken worden bij de procedure in het vooruitzicht van het uitoefenen van een zo groot mogelijke autonomie. De werkgroep benadrukt dat de onbekwaamheid een tijdelijk karakter moet hebben en dat er derhalve een herziening moet plaatshebben na een vooraf bepaald aantal jaren. In het geval van een mentale handicap is er misschien zelden sprake van evolutie, maar de toestand van een geesteszieke kan inderdaad evolueren.

Niet alleen is ze haalbaar en aangeraden, de participatie moet echter eveneens actief verzocht worden.

De werkgroep wil de mogelijkheid tot participatie van de kwetsbare persoon garanderen door een wettelijk kader te voorzien en ze niet te laten afhangen van de goodwill van een rechter, bewindvoerder, advocaat of andere. Participatie vergt wel een duidelijke en begrijpbare communicatie met de kwetsbare persoon.

De huidige wetgeving voorziet de mogelijkheid een advocaat aan te stellen, volstaat dit als bescherming van de kwetsbare persoon?

Er is inderdaad voorzien dat iedereen het recht heeft een advocaat te kiezen, maar het blijft facultatief. Door een gebrek aan middelen of vermogen doet een groot aantal kwetsbare personen geen beroep op dit recht. Onze bekommernis is misbruik te vermijden en de aanstelling van een advocaat is een veiligheidsmaatregel die hiertoe bijdraagt. Daarom pleit de werkgroep voor een wettelijk verplichte systematische tussenkomst van de advocaat.

Er is sprake van een vertrouwenspersoon, een bewindvoerder en een advocaat. Wordt de kwetsbare persoon uiteindelijk niet overbeschermd op deze manier?

eze drie verschillende functies zijn er vooral om de kwetsbare persoon bij te staan. Het idee is, zoals gezegd, de persoon zo veel mogelijk in te dekken. Het is allicht niet altijd nodig deze drie rollen in te vullen. Maar indien ze toch vereist zijn, mag de wet geen grijze zones toelaten. De wet moet een strak maar moduleerbaar kader bieden voor de invulling van deze rollen die duidelijk afgebakend moeten worden.

Het valt voor dat de voorlopige bewindvoerder, belast met het goederenbeheer daarnaast ook de persoonlijke rechten van dezelfde persoon moet uitoefenen. Het is van primordiaal belang dat er in zulke gevallen wetgevend opgetreden wordt.

De advocaat kan als woordvoerder van de kwetsbare persoon, op juridisch vlak, gewicht in de schaal leggen ten opzichte van de vrederechter. Daar de advocaat een andere rol heeft, mag hij daarom noch het voorlopig bewind op zich nemen noch de persoonlijke rechten uitoefenen. Deze laatste stelling wordt overigens verdedigd door de bewindvoerders en advocaten die in de werkgroep actief waren.

De drie functies worden geleid door de vrederechter in het belang van de persoon. Om misbruiken zoveel mogelijk tegen te gaan, wil de werkgroep de ideale omstandigheden creëren om een evenwichtige situatie te verkrijgen waarin iedere functie als tegenwicht kan fungeren voor de andere.

Er wordt opvallend veel aandacht besteed aan de rol van de vrederechter in jullie document.

Inderdaad, hij is een centrale figuur in de procedure van het voorlopig bewind of van de vertegenwoordiging. De vrederechter moet over de juiste middelen kunnen beschikken, opdat hij bijvoorbeeld een tegenexpertise kan laten uitvoeren. De rechter moet de mogelijkheid krijgen elke

casus apart te behandelen en als het ware modules van de wet toe te passen i.p.v. een monolithische wet te hebben die ongeacht de verschillen op iedereen van toepassing is. Zo kan hij bijvoorbeeld evalueren of de beschermde persoon over het nodige sociale netwerk beschikt opdat een juridische maatregel onnodig wordt..

Verder gaat jullie aandacht ook uit naar specifieke groepen, waaronder de geïnterneerden.

De wet voorziet namelijk dat de geïnterneerden genieten van een voorlopig bewind zolang zij in hechtenis verkeren. Zodra zij weer vrij zijn, zelfs voorwaardelijk, wordt het bewind opgeheven. Nochtans constateren we dat ze hun beheersbekwaamheid niet terughebben omdat ze de strafinrichting verlaten. Er moet een overbruggingsperiode voorzien worden op voorwaarde dat de kwetsbaarheid van de geïnterneerde geëvalueerd wordt bij zijn voorlopige of definitieve vrijlating. De minderjarigen vormen een andere groep die onze speciale aandacht verdient. Tot onze spijt hebben we geen consensus kunnen bereiken daar de standpunten erg uiteenliepen.

Waar komt het idee vandaan de verschillende rechtsbeoefenaars uit te nodigen voor de werkgroep? Is het geen vertragende factor om tot een consensus te komen?

Als actoren van de geestelijke gezondheidssector hebben we de punten waarover we struikelden aanvankelijk met de actoren van onze sector besproken. Nadien hebben we, op aanraden van politici, ook professionelen van het recht uitgenodigd.

Het was een verrijkende ervaring en we hadden niet de minste moeite om tot een consensus te komen over de inhoud van onze voorstellen. Wel was er soms discussie over de vorm, de formulering. Bijvoorbeeld, i.v.m. de term ‘voogd’: vanuit de geestelijke gezondheidssector verkozen we de term ‘vertegenwoordiger’, terwijl de juridische sector de term ‘mentor’ voorstelde daar een vertegenwoordiger reeds een wettelijke betekenis heeft.

Op dat vlak was het soms moeilijk om het eens te worden. Het ontbrak niet aan goede wil en samenwerking, maar de technische aspecten van het werk gingen soms aan ons voorbij. Hoewel de term ‘voogd’ alsook ‘mentor’ vanuit de sector moeilijk aanvaardbaar zijn vanwege de infantiliserende connotatie, wordt de benaming geen strijdpunt.

Toch neemt het juridisch-vormelijke aspect een even belangrijke plaats in als de eigenlijke inhoud.

Hoewel in principe de bekwaamheid de regel is en de onbekwaamheid de uitzondering, moeten bepaalde personen een bescherming kunnen genieten die door de wetgeving afgebakend wordt. Als actoren uit de geestelijke gezondheidszorg hebben we niet de pretentie een wetsvoorstel te schrijven, we beseffen echter ten volle dat voor bepaalde statuten in de huidige wetgeving een juridisch vacuüm is. Dankzij de samenwerking met de professionelen van het recht hebben we het juridische aspect in de formulering van de principeverklaring kunnen opnemen. De nood aan een juridische benadering van onze stellingname werd onderkend zowel door de geestelijke gezondheidssector als door de politici. Daarom besloot de werkgroep actoren uit te nodigen die vanuit een juridisch standpunt betrokken zijn bij deze materie.

Ofschoon de hervorming het voorrecht van de Kamer is, is de werkgroep van mening dat elke hervorming moet steunen op een ruim overleg met de verschillende actoren op het terrein.

Intussen is er bijna een half jaar voorbij, heeft u reacties gehad op het document van de werkgroep?

Vanuit de sector bijna geen. We hebben daarentegen vernomen dat de Kamer de twee wetsvoorstellen opnieuw herwerkt en hopen dat er met onze bemerkingen rekening wordt gehouden.

Michèle Roland
Adjunct algemeen directeur
CH Jean Titeca
Luzernestraat 11
1030 Brussel
Tel : 02/735.01.60
michele.roland@chjt.be
www.chjt.be

Youri Caels – Ruben Vanhaverbeke
Coördinatoren OPGG
Handelskaai 7
1000 Brussel
Tel : 02/289.09.61
pfesm-opgg@beon.be
www.pfesm-opgg.be